

С.Е. КУЧІНА, канд.екон.наук, доц. каф. ЕіМ, НТУ «ХП», Харків
Г.М. НЕПЛОХ, магістрант каф. ЕіМ, НТУ «ХП», Харків

МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ ПОКАЗНИКІВ ЕКОНОМІЧНОЇ ЕФЕКТИВНОСТІ ВИРОБНИЦТВА

У статті розглянуто методологію визначення ефективності виробництва, проаналізовано існуючі підходи до визначення результатів та витрат виробництва, обґрунтовано доцільність використання системи показників економічної ефективності виробництва

Ключові слова: ефективність, показники оцінки, підходи визначення ефективності, критерії економічної ефективності.

Вступ. Питання розвитку та економічного зростання українських підприємств визнається сьогодні невід'ємною частиною усього процесу сприяння зростанню економічного розвитку та максимального використання потенціалу країни для підвищення рівня її конкурентоспроможності у очах світової спільноти. Відтак, розвиток загального механізму ефективного росту економіки в цілому безпосередньо залежатиме від динаміки та рівня ефективності кожного окремого підприємства як елемента сприяння досягнення домінуючих позицій. Тому, основним завданням, яке потребує негайного вирішення, є підвищення рівня ефективності діяльності підприємств.

Для того, щоб підвищити ефективність діяльності підприємства, її треба спершу оцінити. Оцінювання ефективності роботи підприємства є одним з основних елементів системи управління та обґрунтування господарських рішень. Проведення комплексного оцінювання діяльності за різними напрямками за допомогою показників виробничо-господарської діяльності - завдання для внутрішніх та зовнішніх користувачів, які зацікавлені в адекватній оцінці. Різноманітність методів, які застосовуються для цього, зумовлена наявністю конкурентного середовища. Тому виникає необхідність використання ефективних підходів до діагностики економічного стану підприємства, а також знаходження оптимальних шляхів його розвитку та методів управління, які будуть сприяти виходу підприємства на позитивну траєкторію функціонування.

Постановка задачі. Завдання дослідження полягає у визначенні методології оцінки економічної ефективності виробництва.

Методологія. Під час дослідження застосовано методи аналізу, синтезу та порівняльний метод.

Результати дослідження. В економіці підприємства в загальному вигляді під ефективністю розуміють результативність господарської діяльності, співвідношення між досягнутими результатами та затратами живої і уречевленої праці. Рівень ефективності характеризує рівень розвитку виробничих сил і є одним з найважливіших показників розвитку економіки. На підприємстві витрати мають форму авансованого основного і оборотного капіталу, а кінцеві результати – форму прибутку. Таким чином, показник економічної ефективності дає уявлення про те, якою ціною підприємство отримує прибуток [1].

Питання теорії й методології оцінки ефективності були і є сьогодні предметом вивчення як зарубіжних, так і вітчизняних вчених. Основу досліджень у зазначеному напрямку становлять роботи таких провідних вітчизняних науковців як А.І. Яковлев, П.Г. Перерва, П.А. Орлов, Л.К. Безчасний та зарубіжних вчених В. Паретто, Й. Шумпетр, М.Х. Мескон, М. Альберт та інші.

Загальна методологія визначення ефективності може бути формалізована таким співвідношенням:

$$F = \frac{E}{P} \quad (1)$$

де F - ефективність; E - ефект (результати); P - витрати (ресурси).

При цьому слід мати на увазі, що, звичайно, перелік ресурсів підприємства, котрі визначають його ефективність, не є вичерпним, тобто в конкретних умовах на ефективність діяльності підприємства можуть чинити істотний вплив інші фактори. Але для середньостатистичного підприємства, яке діє в умовах ринку, врахування зазначених факторів гарантує отримання найбільш адекватної оцінки стану справ на підприємстві [4].

Взагалі ж питання стосовно того, що вважати результатами виробництва, а що - витратами, які зумовили появу цих результатів, є дискусійним. Учені-економісти висунули чимало пропозицій стосовно вирішення цього питання. Але з усієї їх множини найбільш обґрунтовані точки зору можна об'єднати в межах таких трьох підходів:

1) ресурсний, коли економічний результат зіставляється з економічною оцінкою виробничих ресурсів, які застосовуються під час виробництва;

2) витратний, коли економічний результат порівнюється з поточними витратами, які безпосередньо пов'язані з його досягненням;

3) ресурсно-витратний, до уваги береться певна оцінка наявних ресурсів і оцінка поточних витрат. Проте застосування цього підходу має бути дуже зваженим і обережним, адже виникає проблема подвійного рахунку, а також

значного впливу галузевих особливостей виробництв (фондомісткості, капіталомісткості, трудомісткості тощо).

Кожен із цих підходів має свої переваги та недоліки, і доцільність застосування того чи іншого з них визначається конкретними обставинами й поставленими завданнями.

Розрізняють натуральні, вартісні, умовні і інші показники оцінки економічної ефективності. Використання кожного з них має свої як позитивні, так і негативні сторони. Широке використання отримали натуральні показники. Їх застосування є досить обмеженим, оскільки використовуються вони тільки при порівнянні однорідного продукту чи якісно однорідної праці [2].

Систему показників економічної ефективності виробництва можна представити наступним чином:

1) Узагальнюючі показники економічної ефективності виробництва. Одним з найбільш відомих методів оцінки ефективності діяльності підприємства є метод рентабельності. Найбільш поширеними показниками в практиці вітчизняних підприємств є такі як: рентабельність продукції, рентабельність виробу та рентабельність обороту. Крім них підприємство може використовувати і ряд інших показників для виміру прибутковості своїх активів, ресурсів та продукції [1].

2) Показники ефективності використання фінансових коштів. Ефективність діяльності підприємства характеризується його фінансовим станом, важливими загальними показниками якого виступають: платоспроможність, ліквідність підприємства, вона характеризується коефіцієнтом загальної ліквідності та коефіцієнтом покриття. Також розраховуються коефіцієнти незалежності та заборгованості[3].

3) Показники ефективності використання живої праці. До групи показників ефективності використання живої праці можна віднести наступні: продуктивність праці (виробіток продукції, трудомісткість продукції); темп зростання продуктивності праці; частка приросту обсягу виробництва в результаті зростання продуктивності праці; відносна економія живої праці.

4) Показники якості продукції. Сучасна наука і практика виробили систему кількісної оцінки властивостей продукції, які дають показники якості. Групи показників якості властивостей предметів (товарів): показники призначення товару; показники надійності; технологічності; стандартизації і уніфікації; ергономічні; естетичні; транспортності; патентно-правові; екологічні; показники безпеки.

5) Показник ефективності використання матеріальних ресурсів. До цієї групи можна віднести матеріаломісткість продукції, матеріаловіддачу,

коефіцієнт використання сировини та матеріалів, витрати палива та енергії на 1 грн. чистої продукції, економію матеріальних витрат.

Щодо практичного використання критеріїв економічної ефективності в галузях і господарюючих суб'єктах, можна виділити наступні рекомендації:

- орієнтацію підприємства на інтенсивний шлях розвитку і досягнення більш високого рівня ефективності в динаміці;
- вивчення резервів подальшого вдосконалення господарської діяльності підприємства на основі впровадження досягнень науково-технічного прогресу, вдосконалення технологій та покращення організації виробництва;
- створення дієвого механізму підвищення ефективності господарювання.

Висновки: Отже, необхідно відзначити, що проблема ефективності діяльності підприємства завжди посідала одне з найважливіших місць в питаннях економіки, оскільки важливо не лише створити підприємство, але й змусити його працювати, приносячи кращі результати. Критерієм ефективності виробництва є зростання продуктивності суспільної праці. Кількісне вираження цього критерію можна виразити за допомогою системи показників економічної ефективності виробництва. Використання представленої системи показників економічної ефективності виробництва дозволить узагальнити і більш повно відобразити кінцеві результати використання засобів, предметів праці і робочої сили на підприємстві за певний проміжок часу.

Список літератури: 1. *Баканов М. И., Шеремет А. Д.* Теория экономического анализа. – М.: Финансы и статистика, 2005. – 342с. 2. *Барнгольц С. Б.,* Экономический анализ хозяйственной деятельности предприятий и объединений, М.: 2003. – 541с. 3. *Р. Дяківа.* – К.: Міжнародна економічна фундація, 2000. – 648с. 4. *Вігуржинська С. Ю.* Економіка підприємства. – Днепропетровск: Баланс-клуб, 2006. – 257с.

Надійшла до редколегії 19.02.2013

УДК 658:330.131.5

Методичні засади формування системи показників економічної ефективності виробництва / С.Е. Кучіна, Г.М. Неплох // Вісник НТУ „ХП”. Серія: Технічний прогрес і ефективність виробництва. – Х.: НТУ „ХП”. - 2013. - № 21 (994) - С. 146-149. Бібліогр.: 4 назв.

В статье рассмотрены проблемы повышения эффективности деятельности предприятия, проанализированы существующие подходы для определения эффективности, обоснована целесообразность использования системы показателей экономической эффективности производства

Ключевые слова: эффективность, показатели оценки, подходы определения эффективности, критерии экономической эффективности.

The article considers the problem of improving the effectiveness of activity of the enterprise, analysis of the existing approaches to determine the effectiveness, expediency of use of the system of indicators of economic efficiency of production

Keywords: efficiency, evaluation indicators, approaches determine the effectiveness of, the criteria of economic efficiency.